

12 granskingarverkætlanir

1. Myrkatøl

Hetta er ein granskingarverkætlan, har blóðroynd verður tikin av 1500 tilvildarlaga valdum føroyingum fyri at vita, um tey hava andevni (antistoff) móti korona. Tríggjar mánaðir seinni verður sama kanning gjørd umaftur. Granskingarverkætlanin skal avdúka, um vit hava myrkatøl í Føroyum, tað vil siga, um tað eru føroyingar, ið ikki vita av, at teir hava verið smittaðir av korona.

2. Finna eftirsjúkur ella eftirbrek

Endamálið við granskingarverkætlanini er at kanna øll tey, sum higartil hava fingið staðfest koronasmittuna, um tey hava nakrar eftirsjúkur ella eftirbrek. Ætlanin er at tosa við øll (higartil 184), og spurt verður millum annað inn til smakkisansin, luktisansin, um tey kanska hava tyngri við at anda eisini aftaná, at sjúkan er hæsað av.

3. Sálarheilsan hjá føroyskum løntakarum undir covid-19 átøkunum

Fakfelagssamstarvið stendur fyri verkætlanini. Endamálið er at lýsa, hvussu frástøðan og avbyrgingin í samband við covid-19 ávirkar sálarlaga arbeiðsumhvørvið og sálarheilsuna hjá løntakarum. Harumframt verður varpað ljós á, hvussu fólk handfara serligu arbeiðsstøðuna, hvørs treytir eru heilt øðrvísi enn tær, vit vanligja kenna.

4. Framhald av kanning um heilsuna hjá eldri

Hesini bólkur av fólki hevur verið kannaður fleiri ferðir áður. Kannað verður millum annað, hvussu hótanin við covid-19 rakar tey gomlu. Tað eru tey í áttatiárunum, ið verða kannað.

5. Eru ymisk sløg av covid-19?

Kannast skal, um tað eru fleiri sløg av koronavirus í Føroyum. Tað hava verið gitingar um, at tað til dømis eitt slag, ið spjaðir seg skjótt frá persón til persón og eitt annað, ið ikki spjaðir seg skjótt.

6. Skráseta sjúkueyðkennini

Hendan granskingarverkætlanin gongur út uppá at skráseta sjúkueyðkennini. Í Føroyum eru so nógv kannað, eisini við mildari sjúkutilgongd, so tað ber til at siga, hvussu gongdin er, eisini hjá teimum, ið hava upplivað eina milda sjúkutilgongd.

7. Framleiða andevni (antistoff)

Í hesari verkætlanini skulu blóðroyndir av teimum, ið hava havt koronasmittuna, takast fleiri ferðir fyri at kanna, um tey framleiða andevni, og um hvussu leingi andevnini eru í kroppinum eftir smittuna.

8. Kanna lukti- og smakkisans

Av tí at fleiri uppliva at missa lukti- og smakkisansin í samband við koronasmittuna, verða tey smittaðu, sum ynskja at vera við, kannað, um tey hava vanligan lukti- og smakkisans. Hetta verður endurtikið einaferð seinni, fyri at vita um hetta heldur á.

9. Frágreiðing um føroysk hagtøl

Út frá teimum dáta, ið eru savnað í sambandi við covid-19, er ein frágreiðing gjørd millum annað um tey føroysku vakstrartølini. Tað verður síðani útgivið í eitt granskingartíðarrit, har tað verður samanborið við tølunum í 19 evropeiskum londum.

10. Heilsukanning hjá Fólkaheilsuráðnum

Fólkaheilsuráðið fer at kanna, hvussu undantaksstøðan orsakað av covid-19 ávirkar fólkaheilsuna í Føroyum. Kanningin verður send út komandi dagarnar, og Fólkaheilsuráðið biður fólk um hjálp til at svara spurningunum og harvið hjálpa verandi og framtíðartilbúgvingini í sambandi við líknandi kreppur.

11. Korona og samfelagsávirkan

Erika Anne Hayfield, granskari á Fróðskaparsetrinum, hevur heitt á fólk um at skriva dagbók hesa tíðina, meðan koronasmittan herjar. Hon hevur sett sær fyri at savna tilfar frá umleið 50 fólki, sum kann brúkast sum grundarlag fyri gransking um tað, ið hendir í samfelagnum í løtuni.

12. Tryggja karmarnar fyri goymslu av blóði, vevnaðarroyndum og dátum í sambandi við covid-19.

Ílegusavnið hevur fingið stuðul frá Novo Nordisk grunninum til covid-19 infrakervi. Talan er um verkætlan, sum skal tryggja karmarnar fyri goymslu av blóði, vevnaðarroyndum og dátum í sambandi við covid-19.

Um verkætlanirnar

Allar hesar granskingarverkætlanirnar hava ikki fingið figging enn, men arbeitt verður við at fáa pening til tess at gjøgnumføra tær. Møguliga eru aðrar verkætlanir í gongd eisini.

– Ongantíð fingið so nógvan pening til gransking áður

Minst 12 føroyskar korona-granskingarverkætlanir eru farnar í gongd ella skulu í gongd í næstum. – Vit hava ongantíð upplivað áður, at so nógv kanningar verða gjørdar samstundis, og heldur ikki hava vit nakrantíð fingið so nógvan pening so skjótt til vega, sigur Pál Weihe, yvirlækni og leiðari í Deildini fyri Arbeids- og Almannaheilsu

FRANTS JENSEN

Tað er ikki meir enn ein góður mánaður síðani, at koronavirusið kom til Føroya, og alt samfelagið legðist lamið.

Men longu nú – bara ein góður mánaður seinni – eru minst 12 føroyskar granskingarverkætlanir í gongd, har ymiskt við covid-19 verður kannað.

– Vit vita so lítið um hetta virusið, og tí er neyðugt at kanna tað nærri. Og vit hava góðar møguleikar í Føroyum at gera kanningar og koma til góð úrslit, sigur Pál Weihe.

Verkætlanarbólkur

Talan er um nógv ymiskar granskingarverkætlanir. Fleiri verkætlanir hava við sjúkuna og avleiðingarnar av henni at gera, men talan er eisini um gransking í fólkaheilsuni sum heild og samfelagsliga ávirkanin.

Fleiri av granskingarverkætlanunum standa serfrøðingar á ymiskum stovnum í Føroyum aftanfyrri. Millum annað Pál Weihe, Maria Skaalum Petersen og Annika Helgadóttir Davidsen frá Deildini fyri Arbeids- og Almannaheilsu, læknarnir Shahin Gaini, Bjarni á Steig og Marnar Friðheim Kristiansen frá Landssjúkrahúsinum, Noomi Gregersen, verkætlanarleiðari á Fargen, Guðrið Andersdóttir, stjóri á Ílegusavninum, Marin Strøm frá Fróðskaparsetrinum og Debes H. Christiansen frá Heilsufrøðiligu Starvstovuni.

– Vit valdu at savna ein bólk av fólki, sum hava fingist við og fáa við gransking, og so hava vit arbeitt saman við, hvat vit skulu fara undir at granska og at skriva umsóknir, sigur Pál Weihe.

Kortleggja og finna heilivág

Hann vísir á, at sum støðan er nú, so verður onnur gransking lögð til síðis, so at møguleiki verður at granska í covid-19

Pál Weihe, yvirlækni og leiðari í Deildini fyri Arbeids- og Almannaheilsu

– Tað hevur skund at koma í gongd og at fáa granska í covid-19. Í nøkrum førum biða vit bara eftir at fáa loyvi frá vísindasiðsemisnevndini og dataeftirlitinum, so fara vit í gongd, sigur hann.

Hann vísir á, at líknandi kanningar verða gjørdar í øðrum londum, men at tað er týðningarmikið at vit eisini gera okkara kanningar í Føroyum, sigur hann.

– Vit hava fyrimunir við at vit eru eitt lítið land. Okkara úrslit kunnu samanberast við aðrar kanningar úti í heimi, og tað kann hjálpa til at kortleggja hetta virusið og eisini at finna heilivág móti tí, sigur Pál Weihe.

Nógvur verkætlanir

Fígging er longu komin til fleiri av granskingarverkætlanunum, og hann vónar, at figging eisini kemur til tær verkætlanir, ið ikki hava fingið figging enn.

– Eg havi ongantíð upplivað áður, at so nógv verkætlanir fara í gongd samstundis. Tú kanst siga tað soleiðis, at tey, sum eru granskingar, ikki hava upplivað áður, at tað eru so nógv áhugaverdar verkætlanir at fara í gongd við, sigur Pál Weihe.

Hann er eisini takksamur, at

fleiri føroyskar fyrirkur stuðla.

– Vit hava upplivað sera stóran vælvilja millum fólk at fara í gongd við at granska í hesum evninum. Vit eru eisini takksom, at fleiri fyrirkur hava stuðlað fíggjarliga og tí gera tað møgult at fara í gongd, sigur Pál Weihe.

Kanna immunverjuna

Samstundis eru tað bara nakrar fáar vikur síðani, at Pál Weihe og Deildini fyri Arbeids- og Almannaheilsu fekk játtað 4,5 milliónir krónur frá National Institute of Health í USA, sum umvegis Harvard Universitetið stuðlaði til at fremja eina granskingarverkætlan, sum skal lýsa, hvussu immunverjan hjá nýfðum børnum í Føroyum starvar.

Verkætlanin varðar í fýra ár. Danska Umhvørvisstýrið hevur av peningi, sum er settur av til granskingarverkætlanir í Arktis, játtað knappliga 1,8 milliónir til somu verkætlan.

– Vit hava søkt fleiri ferðir, og nú tá ið koronakreppan byrjaði at gera um seg úti í heimi, hevði eg næstan mist vónina um at fáa hesar pengarnar. Vit eru glað, at vit nú endiliga kunnu fara í gongd við hesa verkætlanina eisini, sigur Pál Weihe.